

СЕКЦІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

УДК 02+930.25+069]:[32.019.5:316.485.26](477)

*Р. В. Гула, д.і.н., професор
Харківський національний університет Повітряних сил
імені Івана Кожедуба
І. Г. Передерій, д.і.н., професор
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ ТА МУЗЕЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ В МЕЖАХ КОНЦЕПЦІ КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ

В умовах гострої фази російсько-української війни виникла загроза розмивання культурного ядра та світоглядних констант суспільства за допомогою маніпулятивних технологій пролонгованої дії з боку нашого супротивника. Отже, позначилася *проблема* інформаційної безпеки соціального суб'єкта, соціуму, що потребує особливої дослідницької уваги з метою поглиблення теоретичного знання у межах даної проблематики з перспективою їхнього подальшого практичного застосування.

Тому актуальною видається спроба розкрити потенціал ефективного функціонування закладів культури (архівів, бібліотек та музеїв) у цьому протиборстві з погляду теорії консцієнтальної війни, яка активно зреалізовується у маніпулятивних практиках ворога. Адже саме цей потенціал визначає ефективні інструменти протистояння та захисту світоглядних цивілізаційно-ментальних основ українського суспільства.

Консцієнтальна війна у науковому дискурсі розглядається дослідниками як одна із найефективніших форм смислової війни. Сутністю консцієнтальної війни – поняття, введеного в науковий обіг Ю.В. Крупновим та Ю.В. Громико 1996 р. – є системне заміщення та/або ліквідація основних цінностей масової свідомості тієї чи іншої спільноти з метою зміни його самоідентифікації для забезпечення його латентної повної керованості ззовні [1]. То ж стисло сутність консцієнтальної війни можна визначити як війну смислів або війну на ураження свідомості.

Інформаційна війна не настільки ефективно змінює свідомість людини, як це робить війна смислова. У інформаційних операціях змінюється зміст інтерпретації інформації, а у смислових – відбувається трансформація віри, знань і переконань. Знання відрізняються від інформації більшим ступенем стабільності світоглядних і методологічних принципів. Факти мають тенденцію до змін, а принципи, відповідно до яких людина їх сприймає, інтерпретує та створює смисли, тривалий час можуть залишатися незмінними [2, с. 171]. Тому смисли є «більш глибинними утвореннями, які лише зрідка маніфестуються на поверхні, але саме вони визначають нашу ментальність і поведінку» [3].

Отже, *консцієнтальна війна* – війна психологічна за формою, цивілізаційна за змістом та інформаційна за засобами, у якій об'єктом

впливу є знищення або деструкція інтелектуального ресурсу нації та руйнування універсальних настанов населення [4, с. 252].

На нашу думку, у сучасний період жорстокої російсько-української війни українське суспільство перебуває у фазі світоглядного протистояння смислів – протистояння ординської імперії та республіки, протистояння авторитаризму та демократії, протистояння, по суті, минулого та майбутнього, архаїки та модерну. До ключових форм ведення конскієнтальної війни ми відносимо так звану археологічну війну та «переписування історії» [5, с. 16].

Археологічна війна – це форма цивілізаційно-ментального, інформаційного, соціокультурного та збройного протистояння між державами, етносами, націями, спільнотами з метою або збереження свідості матеріальної культури автохтонного етносу, а в бібліотеках та музейних сховищах – автєнтичних матеріальних субстратів їхньої духовної культури «культурного капіталу» нації або розмивання культурного ядра та ментальних засад народу держави-конкурєнта (супротивника, ворога) шляхом свідомого знищення (як правило, сакральних, «серцевих») пам'яток історії та культури певної цивілізації: будівель, творів мистецтва та письмових джерел.

Не маємо жодного сумніву, що РФ здійснює цю форму конскієнтальної війни, адже окупанти завдають шкоду не тільки життям людей, житловим будинкам та інфраструктурі міст, але й вітчизняним закладам культури, що є зберігачами згаданого вище матеріального субстрату українського культурного капіталу – бібліотекам, архівам та музеям [6]. Свідомі ракетні обстріли та бомбардування, що призвели до пошкодження та руйнування численних закладів культури, підтверджують цей факт. За даними ЮНЕСКО, станом на 10 квітня лише серед об'єктів культурної спадщини зруйновано чи пошкоджено не менше 53-х, що їх міжнародна організація визначає, як всесвітньо значимі.

Натомість в Україні здійснюються не лише різноманітні заходи з урятування цінних у духовному, культурно-історичному сенсі, матеріальних, а серед них і багатющих документних колекцій на відповідних територіях, а й розпочата робота, спрямована на якнайширше документування фактів, подій, пов'язаних з російською агресією. Причому саме документно-інформаційні установи наразі йдуть в авангарді цієї роботи. Так, зокрема, у регіонах, де не має активних бойових дій, архіви отримали доручення Державної архівної служби України першочергово запровадити ініціативне фондоутворювання, безпосередньо закликали громадян до збереження в будь-якій формі (відомості, фото, спогади, відео, електронні файли) інформації, що відображає «боротьбу українського народу проти російського вторгнення». Очільник Укрдержархіву Анатолій Хромов на сторінці органу у ФВ 12 квітня 2022 р. наголосив: «Наша позиція зберегти не тільки офіціоз, не тільки документи державних органів, а щоб наші нащадки отримали доступ до всього різноманіття життя, яке задокументовано в архівах» [7].

Ще один значущий складник конскієнтальної війни, до якого також давно й відверто вдається держава-агрєсор – це «переписування історії» – вид соціального впливу, який використовується для свідомого викривлення

історичних подій шляхом фальсифікації фактів історії, їх специфічним тлумаченням, інтерпретацією, які стають відмінними від прийнятого на цьому просторі раніше та часто суперечать самим історичним фактам. Російська влада використовує історичну політику як останній інструмент для політичної мобілізації населення та підтримання рейтингів першої особи. Саме тому битва на полях пам'яті з боку РФ протягом останніх років ставала все більш агресивною та запеклою. Загострення так званих «війн пам'яті» ворог послідовно використовував, як із зазначеною вище метою, так і з метою дезінтеграції українського суспільства.

Не має жодного сумніву, що велика роль у цьому протистоянні належить документно-інформаційним закладам – бібліотекам, архівам, музеям – серед основних функцій яких є й комеморативна, спрямована на формування, транслявання та збереження історичної пам'яті народу, що є одним із наріжних складників його духовно-культурного розвитку, а також вагомим компонентом формування національної ідентичності.

Література

1. Крупнов Ю.В. (2002). *Как Россия сможет предотвратить пятую мировую войну. Консциентальная война* [Електронний ресурс]. URL: <http://krounov.ru/pubs/2005/02/09/10403> Дата звернення: 09.04.2022
2. Бейлин М.В. (2018). *Консциентальные войны в эпоху информационных технологий. Наука. Искусство. Культура. Выпуск 3(19). 170–177.*
3. Почепцов Г. (2019). *Когнитивная война может совершенно незаметно прятаться в телесериале, романе, песне.* [Електронний ресурс]. URL: <https://cripo.com.ua/likbez/kognitivnaya-vojna-mozhet-byt-sovershenno-nezametno-pryatatsya-s-teleeriale-romane-pesne/> Дата звернення: 19.04.2022.
4. Гула Р.В. (2020). *Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти: монографія* /Р.В. Гула, О.П. Дзьобань, І.Г. Передерій, О.О. Павліченко, Г.О. Філь. Київ: „Каравела” 2020. 288 с.
5. Комлева Н.А. (2015). *Консциентальная война: глобальные тренды глобального противоборства. Пространство и время. 3 (21). С. 15 – 23.*
6. *Драмтеатр у Маріуполі і не тільки. Які пам'ятки української культури постраждали через вторгнення Росії та куди повідомляти про них/* [Електронний ресурс]. URL: <https://nv.ua/ukr/art/kulturni-pam-yatki-yaki-zruynuvali-rosiyski-okupanti-pid-chas-viyini-v-ukrajini-spisok-z-foto-50226298.html>
7. URL: <https://www.facebook.com/100064780626529/posts/354891060013579/?sfnsn=то>

УДК 378.126

*Гур О.М., д.пед.н., доцент,
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»*

САМООСВІТА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Професійний саморозвиток трактується як процес розвитку особистості, орієнтований на високий рівень професіоналізму та